

naključnih zaveznikov«, kakor meni Sommer, temveč bolj koalicija, v kateri obema partnerjema kljub bombastičnim izjavam nikakor ni manjkalo medsebojnega nezaupanja, pač pa resnične pripravljenosti na sodelovanje — končala 6. 5. 1945, ko je sporočilo o bližnji nemški kapitulaciji dalo japonskemu vodstvu povod, da je odpovedalo vse pogodbe s poraženo Nemčijo, ne da bi Sovjetska zveza zaradi te »geste« postala kaj bolj naklonjena vzhodnoazijskemu cesarstvu.

Deutschland und Japan im Zweiten Weltkrieg je študija, ki — za razliko od mnogih drugih raziskav iz sodobne zgodovine — zbuja simpatije s pretehtano temeljitostjo, s katero je avtor uporabil gradivo v aktih, ki mu je bilo dostopno, med drugim že samo daleč čez 100 000 strani neizdanih arhivalij in priročne publikacije. Tej metodični akribiji ustreza kot posledica diferencirnega načina opazovanja presenetljivo obilje novih spoznanj. Ne le da je treba tezo, ki so jo doslej pogosto propagirali in po kateri naj bi bili Nemčija in Japonska usmerili svoje delovanje v drugi svetovni vojni po »načrtu svetovne zarote« v razdelitev zemlje na dvoje, odslej šteti za nevzdržno. Tudi ne bo več mogoče dvomiti, da trditev, ki so jo po letu 1945 postavljali tako Nemci kot Japonci in po kateri nemško-japonska zveza ni imela nikakršnega učinka na potek vojne, sodi na področje legend. Seveda utegne biti še bolj poučno, da tudi Martinova knjiga razločno kaže vprašljivost mnenja, ki bi še zmeraj rado dopovedalo, da je bil Hitler bolj oportunist kakor doktrinar. Avtor vsaj za zdaj še ni mogel navesti dokončnih dokazov za svoje pojmovanje, da bi bili japonski poskusi posredovanja za separatni mir med Berlinom in Moskvo vsekakor še ob koncu leta 1943 lahko pripeljali do nemško-sovjetske poravnave, ko bi le Hitler ne bil tako dogmatično opredeljen v svojem hotenju; toda tudi če tega ne spregledamo, ostaja delo, ki je odlično opremljeno s številnimi dokumenti, fotografijami in zemljevidi, nadvse dragocen prispevek k važnemu področju sodobne zgodovine.

Josef Schröder

Prevedel Darko Dolinar

Ivan Ferlež, Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942. Knjižnica NOV in POS 2, Partizanska knjiga, Ljubljana 1972, 640 strani

Sodelavec ljubljanske skupine Vojaškega zgodovinskega inštituta polkovnik Ivan Ferlež je v svoji knjigi Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941—1942 združil dve komponenti: izkušnje dolgoletnega dela na pripravljanju rokopisov vojaško-zgodovinskih del, ki so doslej izšle kot plod stalnega sodelovanja Vojaškega zgodovinskega inštituta in Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, ter lastna doživetja kot udeleženca narodnoosvobodilnega boja prav v tej enoti. To mu je omogočilo, da se je lotil orisa dogajanj v letih 1941 in 1942, ki so povezana z zastavljeno temo, z večjo mero realizma in da je lažje prebrodil težave, ki jih prinašata slehernemu zgodovinarju pomanjkanje in pomanjkljivosti gradiva.

Čeprav začetni del njegovega orisa, ki obsega poglavje o operacijskem področju 2. grupe odredov, kratek opis nemškega in italijanskega okupacijske-

ga sistema in okupatorjevih oboroženih enot ter priprave za vstajo v Sloveniji, skupaj 55 strani, na prvi pogled obremenjuje tekst, saj ga je pripravil na podlagi že dokaj znanega in že večkrat obravnavanega gradiva, se je odločil za ta korak očitno zategadelj, ker se je zavedal, da je knjiga zlasti namenjena širjenju bojnih tradicij na področjih, kjer se je bojevala ta slavna enota, nastala v najzgodnejši dobi slovenskega partizanstva. Zelo težavne razmere, v katerih je raslo partizanstvo v severni Sloveniji, pa so po drugi plati osnovni razlog, zaradi katerih je bilo treba tja poslati pomoč v obliki 2. grupe odredov, če je slovensko vodstvo hotelo doseči uresničitev obćih strateških ciljev slovenskega osvobodilnega gibanja.

Jedro avtorjevega orisa so sistematično urejena nadaljnja poglavja, ki obravnavajo zastavljeno temo neposredno. Najprej je avtor orisal nastanek in boje enot, iz katerih so kasneje zrastle bataljoni 1. slovenske partizanske brigade, oziroma 2. grupe odredov, nato pa njene boje na Dolenjskem in pohod čez Gorenjsko na Štajersko, ki se zaključuje na prelomu jeseni 1942 v zimo 1942/1943 s preureditvijo vseh štajerskih narodnoosvobodilnih enot v 4. operativno cono. Ustrezna razdelitev na podpoglavja in manjše naslove omogoča preglednost sicer močno sestavljenega poteka dogodkov. Lahko ugotovimo, da je Ferležev oris pomemben donesek k bolj celovitemu obravnavanju zgodnje dobe slovenskega partizanskega narodnoosvobodilnega boja in pravzaprav prva kompleksna obširnejša in strokovno zrelejša obravnava 2. grupe odredov.

Pri tem je treba ugotoviti, da je avtor kljub temu, da je osebno doživljal velik del bojne poti 2. grupe odredov, ohranil v vsej knjigi dosleden stvaren pristop. Uspelo mu je pretehtano ovrednotiti vlogo posameznih enot in drugih dejavnikov. Ker se je izogibal pogostnega navajanja osebnih imen, in sicer zavoľjo tega, ker po njegovem mnenju za oris dogodkov imena niso bistven element, je s tem dosegel, da so bolj poudarjeni dogajanja, razvojni procesi, vzročnost in posledičnost, problemi vojaških kolektivov in podobno. Osebnosti, ki nedvomno tudi morajo biti predmet zgodovinske obravnave, so sicer na ustreznih mestih navedene, toda potisnjene so v ozadje, v skladu s stvarnim položajem v partizanskih enotah, ki so, kot vemo, imela nekakšno kolektivno vodstvo z močno izraženo vlogo organizacij KPS.

Izreden avtorjev smisel za vživljanje v tedanja dogajanja, ki veje iz slesherne strani knjige, je morda prav vrednota, ki bo sodobnega bralca in tudi zgodovinarja verjetno najbolj prepričala, kakšno je bilo partizanstvo tedanje dobe. Med stalnimi premiki pred zasledujoćimi sovražnikovimi policijskimi in orožniškimi enotami so se partizanske čete morale hkrati upirati tudi negativnim pojavom na terenu, ki so bili posledica nerazgledanosti ljudi, zaostalosti in oportunitizma. Knjiga je reliefna podoba strahovitega spopada dveh hotenj, ki sta si bili nasprotni na življenje in smrt.

Z vojaško zgodovinskega stališća je treba podčrtati še koristno konkretnost v obravnavi partizanskih izkušenj. Ker ni okleval nakazovati tudi slabosti in napak v pripravi, organizaciji in izpeljavi akcij, kakor tudi njihovih vzrokov, ki so privedli do tega, je knjiga hkrati tudi zelo dober oris načina partizanskega bojevanja v obdobju 1941/1942, ki sta mu dodala svoj osebni prispevek španska borca in oficirja Stane Rozman in Dušan Kvedeř.

Knjiga je opremljena s primernim številom ustreznih skic in fotografij. Slednjih je ohranjeno zelo malo in so skoro v celoti objavljene v knjigi.

Zdravko Klanjšček

Dr. Rasim Hurem: Kriza narodnooslobodilačkok pokreta u Bosni i Hercegovini krajem 1941 i početkom 1942 godine. Sarajevo 1972. Izd. Svjetlost. Strani 322.

Sarajevska založba »Svjetlost« je 1972 izdala na 322 straneh doktorsko disertacijo dr. Rasima Hurema z naslovom: **Kriza narodnooslobodilačkok pokreta u Bosni i Hercegovini krajem 1941 i početkom 1942 godine.** Avtor spada med tiste mlade znanstvene delavce, ki so se v zgodovini posvetili problemom našega narodnoosvobodilnega boja. Za predmet svojega obravnavanja je izbral problem, ki v dosedanjih razpravah ni bil še obdelan, ali pa so se ga posamični avtorji dotaknili le deloma, tako rekoč mimogrede, čeprav ima znanstveno raziskovanje problemov jugoslovanskega narodnoosvobodilnega gibanja že veliko let za seboj. Rasim Hurem spada med tiste zgodovinarje, ki so mnenja, da se je treba lotiti tudi problemov, ki se jih zaradi negativnih plati mnogi izogibajo. Tudi take probleme je namreč treba raziskati in ugotoviti njihovo znanstveno resnico. Reči moramo takoj, da je Rasim Hurem v raziskovanju svojega problema uspel in pomembno obogatil zakladnico znanstvenih rezultatov našega narodnoosvobodilnega boja.

Avtor »Krise...« je pri svojem raziskovanju ravnal zelo metodično. Pregledal je vso literaturo, ki se je dotlej skušala znanstveno dotakniti pojava krize v Bosni in Hercegovini. Videl je kmalu, da so se kočljivega problema le deloma dotikali in njegove vzroke le deloma pravilno navajali. Seveda so se vsi pojavi dotikali krize v sklopu večjih del, kjer je bilo težišče sploh na drugačnem delu obravnave. Za literaturo je avtor segel dalje v memoarske sestavke, potem pa v arhivsko gradivo iz prve roke, ki ga je preštudiral zelo vestno. Po komparaciji se mu je problem začel odpirati in jasni v vsej celoti in njegovi pomembnosti v sklopu narodnoosvobodilnega boja. Ker pa je še vedno ostalo mnogo nejasnega in nedorečenega, je sam osebno zaslišal mnogo takratnih funkcionarjev in iz njihovih izjav skušal izluščiti resnično podobo tedanje stvarnosti. Po tej poti je prišel do dragocenih spoznanj, ki mimo njih, nobeno širše znanstveno obravnavanje problemov NOB ne bo več moglo.

Kaj vsebinsko pomeni kriza narodnoosvobodilnega boja v Bosni in Hercegovini? Prehitevanje časa v tedanjem družbenopolitičnem procesu narodnoosvobodilnega gibanja v Jugoslaviji. Koreninilo je v nepravilni ocenitvi tedanjih bojev na vzhodni fronti, kakor da se bo po ruski ustavitvi Nemcev pred Moskvo decembra 1941 začel bliskovit razvoj dogodkov v obratni smeri, ki so jo Nemci uveljavili do Moskve. V komunistični partiji so prišli do izraza ljudje, ki so svetovni položaj slikali zelo rožnato, ker so bili mnenja, da bo vojna kmalu končana. V takem procesu pa naj bi po njihovih nazorih takoj nastopila potreba, da osvobodilni boj spremene v razredno vojno, v boj za prevzem oblasti po proletariatu. Ta leva orientacija je postala uradna linija mnogih partijskih aktivistov. Sprevrkla se je v sektaštvo izrednega obsega v vzhodni Herce-